

MÜƏLLİFİ İLHAM ƏLİYEVDIR

İki il əvvəl qədr istifadə ediləyən bu ərazidə indi müasir sənaye müəssisələri yaradılır...

İki il əvvəl qədr sadəcə istismar müddəti başa çatmış boruların keçdiyi, istifadəsiz tikililərin olduğu bu Xəzər yarımadası ərazisi tezliklə Azərbaycandan dünyaya açılan böyük iqtisadi pəncərə olacaq...

Burada yaradılan azad iqtisadi zona Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafına və rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılmasına yol açacaq...

Bu azad zonada inşasına başlanan zavodlar cəmi bir neçə ildən sonra Azərbaycanda adambaşına düşən ümumi daxili məhsulun daha da artmasını təmin edəcəklər...

Bu azad zona Azərbaycanın lojistika mərkəzi və global nəqliyyat qovşağı kimi mövqeyinin daha da güclənməsinə xidmət edəcək...

Burada yaxın gələcəkdə on minlərlə Azərbaycan vətəndaşı çalışacaq, yerli mütəxəssislər, bilikli kadrlar yetişəcək...

Ələt Azad İqtisadi Zonasından bəhs edirik...

Cəmi 3 il əvvəl yaradılmasına başlayan bu azad zonada Azərbaycan iqtisadiyyatına əlavə güc qatacaq yeni iqtisadi bünövrənin etibarlı təməlləri qoyulur...

İşgüzar mühit, mehriban ünsiyyət

Bakının Qaradağ rayonunun Ələt qəsəbəsinin yaxınlığında, Xəzərin sahilində yaradılan Ələt Azad İqtisadi Zonası (AFEZ) səfərimiz yağışla müşayiət olunan küləkli havaya təsadüf etsə də, müasir üslubda tikilmiş inzibati binası, ərazidəki səliqə-sahmanı, yaşillığı seyr etməyə imkan verirdi. Bayırdakı koskin havaya baxmayaraq, inzibati binanın daxilində tamamilə fərqli mühit vardı. Başqa cür desək, elə binanın qapısından içəri girər-girməz hər yerdə rastlaşmayacağımız işgüzar ab-hava, mehriban ünsiyyətə qarşılaşdıq.

Azad zonanın uğurlu fəaliyyətini şərtləndirən əsas amillər sırasında sərbəst biznes mühitinin yaradılması ilə yanaşı, azad iqtisadi zonalarda ölkənin əsas iqtisadiyyatından ayrı olan hüquqi rejimin yaradılması, azad zona ərazisində fəaliyyət göstərən müəssisələrin vergi və gömrük rüsumlarından azad edilməsi, o cümlədən azad zonanı idarə edən qurumun müstəqilliyi durur. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, məhz bu şərtlər əsasında fəaliyyət göstərən azad zonalarda uğur qazanılır.

AFEZ-lə tanışlıq zamanı Azad Zonanın Səlahiyyətli Qurumunun İdarə Heyətinin sədri Valeh Ələsgərovla söhbətimiz də elə beynəlxalq təcrübədən başladı. Dünyada azad iqtisadi zonaların yaranması tarixi ötən əsrin 40-cü illərindən başlayır. Birinci azad zona 1947-ci ildə ABŞ tərəfindən Puerto-Rikoda yaradılıb, amma uğurlu olmayıb. 1958-ci ildə isə İrlandiyada Şennon hava limanının yaxınlığında indiki müasir azad zonaların istinad yeri sayılan azad iqtisadi zonanın yaradılması haqqında qərar verilib. 1959-cu ilin yanvar ayında həmin azad zona fəaliyyətə başladı.

Bu təcrübə o qədər uğurlu olub ki, onu başqa ölkələrdə tətbiq etmək üçün BMT-nin Sənaye İnkişafı Təşkilatı tərəfindən xüsusi bir ofis yaradılıb. Bu təcrübəni ilk dəfə Sinqapur dövləti tətbiq edib. Sinqapurun o zaman baş naziri Li Kuan Yu İrlandiyanın təcrübəsini olduğu kimi ölkəsində tətbiq edib. Sinqapur 7 milyona yaxın əhəli olan kiçik ölkədir, ərazisi cəmi 770 kvadratkilometrdir. Həç bir təbii sərvəti, ökinəyərli torpağı yoxdur. Amma adambaşına düşən ÜDM həcminə görə hazırda dünyanın 10 lider ölkəsindən biridir. Hazırda Sinqapurun məhsul ixracı 350-360 milyard

Ələtdən dünyaya

ABS dolları civarındadır. Buradakı neftayırma zavodları gündə 1 milyon barel neft emal edirlər. Çünki elə şərait təmin olunub ki, xarici investitorlar öz müəssisələrini gəlib burada yaradırlar.

Bundan sonra başqa ölkələrdə də azad zonaların yaradılmasına başlanılıb. Ancaq Sinqapurdan fərqli olaraq Şennon təcrübəsi tətbiq edilməyən azad zonalarda o qədər də uğurlu olmayıb.

Şennon təcrübəsi nədir?

Bəş Şennon təcrübəsi nədən ibarətdir? Bu, ilk növbədə azad iqtisadi zonanın fəaliyyətini təmin edən xüsusi qanunvericiliyin yaradılmasından, azad zonanın idarə edilməsi üçün onun ərazisində xüsusi hüquqi rejimin tətbiqindən ibarətdir. Yəni bu, azad zonanın eks-territoriallığını təsbit edir.

İkinci şort azad iqtisadi zonanı idarə edən qurumun müstəqilliyidir. Yəni azad iqtisadi zonaya gələn investor öz fəaliyyəti üçün müxtəlif dövlət orqanlarından icazələr almır. O, bütün hüquqi məsələlərini azad iqtisadi zonanın səlahiyyətli qurumunda həll edir.

Beləliklə, azad iqtisadi zonanın uğurlu fəaliyyəti üçün onun eksteritoriallığı, xüsusi hüquqi rejimə çalışması, azad iqtisadi zonanı idarə edən qurumun müstəqil qərar vermək və onları icra etmək hüququ təmin edilməlidir.

Bütün bunlarla yanaşı, azad zonada investorun fəaliyyətini təmin edəcək təkmil, xüsusilə yol, su, enerji, rabitə və digər kommunikasiyalara çıxışları olan ərazinin olması əsas şərtlərdəndir. "Bəzən düşünülür ki, azad iqtisadi zona varsa və orda müəssisələr vergidən, gömrükdən azadlıqlarsa, deməli, mütləq ora investor gələcək. Bu, səhv yanaşmadır, investor heç vaxt infrastrukturuna çıxışı olmayan boş torpaqlara gəlmir. Yəni ərazi investitorları qəbul etməyə hazır olmalıdır. Şennon azad iqtisadi zonasında yol, su, enerji, rabitə və digər kommunikasiyaların yaradılması ilə yanaşı, investitorlar üçün hazır ofislər və standart sənaye binaları da yaradılmışdır. İrlandiya həmin dövrdə Avropanın ən kasıb dövlətlərindən biri idi. Buna baxmayaraq, dövlət bu işləri gör-mək üçün pul əsirgəmədi", - deyər Valeh Ələsgərov bildirdi.

Ona görə İrlandiyadakı Şennon azad iqtisadi zonası layihəsi böyük uğur qazanıb. Müəyyən müddətdən sonra Şennon vergi və gömrük

rüsumlarının yığılmasına başlanılıb da, onun idarəedilməsi prinsipləri o qədər cəlbədicə olub ki, bütün İrlandiya ərazisində tətbiq edilib. Sinqapurla yanaşı, Şennon prinsiplərindən Çində də istifadə edilib. 1980-ci ildə burada ilk xüsusi iqtisadi zona yaradılarkən Şennon prinsipləri tətbiq edilib. Çin dövlətinin müasir sürətli inkişafı öz başlanğıcını məhz xüsusi iqtisadi zonaların yaradılmasından götürür.

AFEZ-də təcrübədə uğur qazanmış prinsiplər tətbiq olunur

2017-ci ildə Ələtdə azad iqtisadi zonanın yaradılması ilə bağlı Valeh Ələsgərovun rəhbərliyi ilə xüsusi işçi qrupu yaradılıb. İşçi qrupu, əsasən, Şennon və Sinqapur təcrübələrini araşdırıb və konkret bir ərazidə - Ələtdə fəaliyyət göstərəcək "Ələt azad iqtisadi zonası haqqında" qanun layihəsini hazırlayaraq Milli Məclisə təqdim edib.

Aidiyyəti dövlət qurumlarının mütəxəssis və ekspertlərinin iştirakı

ilə işçi qrupu tərəfindən qanun layihəsi ətrafı müzakirələrdən keçirilmişdi. Qanun layihəsi Milli Məclis tərəfindən 2018-ci ilin may ayında qəbul edilmişdi. Həmin ilin sentyabr ayında Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə o zaman ərazinin müəyyən edilməsi, baş inşaat planının hazırlanması, layihələndirilməsi ilə bağlı işçi qrupu yaradılmışdı. Artıq 2019-cu ilin noyabr ayında baş plan, 2020-ci ilin aprel ayında 60 hektar ərazinin detal layihələndirilməsi tam hazırlanmışdı. 2020-ci ilin may ayında isə Prezident İlham Əliyev Ələt Azad İqtisadi Zonasının, onun səlahiyyətli qurumunun yaradılması və fəaliyyətinin təşkilatı haqqında fərman və Valeh Ələsgərovun Ələt Azad İqtisadi Zonasının səlahiyyətli qurumunun İdarə Heyətinin sədri təyini edilməsi haqqında sərəncam imzalamışdı.

Layihələndirmə prosesində Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi və onun müvafiq institutu, eyni zamanda bu sahədə beynəlxalq səviyyədə tanınmış xarici şirkət iştirak ediblər. Onlar birlikdə əməkdaşlıq edərək AFEZ üçün ayrılmış 850 hektar ərazinin baş planı

və onun da əsasında birinci inkişaf mərhələsi olan 60 hektar ərazidə inşaat işlərinə başlanılıb ki, onun da 41 hektarının artıq sahibi var. İnizibati bina funksional olaraq 3 hissədən ibarətdir. Burada Ələt Azad İqtisadi Zonasının Səlahiyyətli Qurumunun ofisi və investitorlara bir pəncərə prinsipi ilə xidmət göstərən ofis, investitorların idarəetmə qurumları üçün ofislər, təhkim olunmuş gömrük əməkdaşları üçün ofis fəaliyyət göstərir. Səlahiyyətli qurumun ofisi, gömrük ofisi, müştərək iş otaqları, ümumi iclas otaqları məbellələrlə və lazımı avadanlıqlarla tam təchiz olunub. Binada çalışan işçi heyətinə və qonaqlara xidmət üçün yeməkhana fəaliyyət göstərir.

Onu da qeyd edək ki, sahə olaraq Ələt müəyyən edilərkən nəqliyyat yollarının bu ərazidə kəsişməsi əsas götürülüb. Aydın məsələdir ki, nəqliyyat-logistik infrastrukturuna yetərincə çıxış olmasa, azad iqtisadi zonanın uğurlu fəaliyyətini təmin etmək mümkün deyil. Ələt isə "Şimal-Cənub" və "Şərq-Qərb" nəqliyyat dəhlizlərinin kəsişdiyi yerdirdir. Ələt Azad İqtisadi Zonasının hazırda yerləşdiyi ərazi Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanının yaxınlığındadır. Yaxın perspektivdə isə Ələt qəsəbəsinin cənubunda ən ağır tonnajlı təyyarələr qəbul edə bilən yük hava limanı fəaliyyət göstər-

əcək Azərbaycan vətəndaşlarının əməkhaqqı yüksək olacaq, rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsal ediləcək və bizim qeyri-neft sektorumuzun ixrac imkanları genişləncək".

Pandemiyanın yaratdığı çətinliklərə baxmayaraq, təməlləşmədən sonra işlər qrafikə uyğun davam edib və 2 il müddətində 60 hektar ərazidə bütün işlər başa çatdırılıb. 2023-cü il iyun ayının 9-da Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə Ələt Azad İqtisadi Zonasının birinci mərhələsinin açılışı olub.

Birinci mərhələdə ümumi sahəsi 297 min kvadratmetr olan torpaq sahələrinin daxilində su, kanalizasiya, işıq, qaz, rabitə şəbəkələrinə birləşmə qoyma mərasimi keçirilib. Həmin gün Prezident İlham Əliyev azad zonanın yaradılması ilə bağlı deyib: "Bu zonanın yaradılması ideyasının təməlinə bizim siyasətimiz dayanır. Xüsusilə son illər qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə əlaqədar görülmüş işlər bu zonanın yaradılmasına təkan vermişdir. Biz gördük ki, qeyri-neft sektoruna qoyulan sərmayə daha çox dövlət sərmayesidir, yaxud da ki, yerli şirkətlərin sərmayesidir. Xarici şirkətlər daha çox neft-qaz sektoruna sərmayə qoymağa meyillidirlər. Ona görə, Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun, iqtisadiyyatımızın qeyri-neft sektorunun inkişafına xidmət göstərəcək. Eyni zamanda burada yaradılacaq infrastruktur investitorlar üçün cəlbədicə olacaq, ölkəmizə yeni texnologiyalar gələcək, yeni iş yerləri yaradılacaq və burada işlə-

cək. İllik yükəşirmə gücü ilkin mərhələdə 500,000 ton, daha sonra isə 1,5 mln. tona qədər artacaq planlaşdırılan hava limanının inşasından sonra Ələt hava, dəniz, avtomobil və demir yollarının kəsişdiyi unikal bir məkana çevriləcək.

Ələt Azad İqtisadi Zonasının yaradılması prosesində xarici məsləhətçilər də iştirak edirlər. Amma AFEZ-in səlahiyyətli qurumu bu prosese hansısa məsləhətçi şirkətləri deyil, məhz azad zonanın yaradılmasında və fəaliyyətinin təmin edilməsində təcrübəsi olan mütəxəssisləri dəvət edib. Bu mənada hazırda AFEZ-də çalışan məsləhətçilərin Şennon 30-35 ildən çox iş təcrübəsi olan şəxslər olması qarşıdakı uğurlardan xəbər verir.

Xarici məsləhətçiləri çıxmaq şərti ilə AFEZ-i idarə edən səlahiyyətli qurumun kadr heyəti tamamilə yerli vətəndaşlardan ibarətdir.

İqtisadi mübahisələr ədalətlə yoluna qoyulacaq

Valeh Ələsgərov AFEZ-in söykəndiyi qanunvericilik və hüquqi rejimi barədə də ətraflı məlumat verərək dedi ki, "Ələt Azad İqtisadi Zonası haqqında" qanuna əsasən, iqtisadiyyatın cinayət qanunvericiliyi və cinayət yolu ilə ödənilmiş digər ömləkin ləqəlləşdirilməsinə və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə, o cümlədən hədəfli maliyyə sanksiyaları haqqında qanunvericiliyi istisna olmaqla, digər qanunları Ələt Azad İqtisadi Zonasında tətbiq edilə bilməz. Ziddiyyət yarandıqda isə "Ələt Azad İqtisadi Zonası haqqında" qanunun müddəaları əsas götürülür.

2018-ci ildə bu qanun qəbul edilərkən Azərbaycanın 80-dən çox qanununda uyğunlaşdırma məqsədilə əlavə və dəyişikliklər edilib.

Lakin Ələt Azad İqtisadi Zonasının qanunvericiliyi yalnız bir qanundan ibarət deyil. Qanundan başqa, Ələt Azad İqtisadi Zonasının Səlahiyyətli Qurumu tərəfindən təsdiq edilmiş daxili qaydalar da var.

Azərbaycanın məhkəmə ilə bağlı qanunları AFEZ-də tətbiq edilmir. İqtisadi mübahisələrə ilk olaraq daxili qaydalarla aydınlıq gətiriləcək. Daxili qaydalara əsasən, AFEZ-də fəaliyyət göstərən şirkətlər arasında, yaxud Ələt Azad İqtisadi Zonasında çalışan müəssisə ilə Azərbaycanın əsas iqtisadiyyatında fəaliyyət göstərən zavod arasında iqtisadi mübahisə yaranarsa, ilk olaraq, öz aralarında razılığa gələ bilmədikləri təqdirdə mübahisə başa çatır. Razılıq gələ bilmədikdə, məhkəməyə gedərkən məhkəməni şirkətlər öz-özünə müəyyən edir. Həmin məhkəmənin çıxardığı qərar isə məcburi icra olunmalıdır. Məhkəmənin qərarından şikayət edilə bilməz.

Əlavə olaraq, tərəflər hansı məhkəməyə müraciət etməklə bağlı razılığa gələ bilmədikdə, problem Ələt Azad İqtisadi Zonasının Arbitraj mərkəzinə həllini tapmalıdır. Arbitraj mərkəzinə problemnin həlli Azərbaycan hakimlərinin qərar çıxarması demək deyil. Arbitraj mərkəzi o deməkdir ki, Ələt Azad İqtisadi Zonasının Səlahiyyətli Qurumu müvafiq yer ayırır və tərəflər öz arbitrorlarını təyin edirlər. Tərəflərin seçdiyi iki arbitror üçüncü sədr seçir və problemi müstəqil şəkildə həll edir. Ələt Azad İqtisadi Zonasının Səlahiyyətli Qurumu problemi həllinə çalışır. "Amma eyni zamanda iqtisadi problemlərin həlli zamanı investitorları qorumaq üçün müəyyən məhdudiyatlar da qoyulub. Belə ki, iqtisadi mübahisələr zamanı uduzan şirkətlərdən AFEZ-dəki kapitallarından artıq təminat tələb edilə bilməz. Yəni uduzan şirkətin təminatı onun başında duran ana şirkətin kapitalı ilə deyil, Ələt Azad İqtisadi Zonasındakı kapitala müəyyən ediləcək".

(ardı var)

Rəşad CƏFƏRLİ,
"Azərbaycan"